

TOY ΑΓΓΕΛΟΥ Μ. ΣΥΡΙΓΟΥ

Στο εξώφυλλο δύο έλληνες στρατιώτες ξαπλωμένοι κατάχαμα. Στο βάθος δεσπόζει η έξαρση του ηφαιστειακού βράχου του Αφίον Καραχισάρ. Ακολουθεί μία δεύτερη φωτογραφία με έλληνες στρατιώτες να παίζουν χιονοπόλεμο με Τουρκόπουλα ενώ στο βάθος φαίνονται οι μιναρέδες του Αφίον Καραχισάρ. Οι φωτογραφίες έχουν ληφθεί μεταξύ 1921-1922, οπότε η περιοχή είχε περάσει υπό τον έλεγχο του Ελληνικού Στρατού. Μοιραία ο αναγνώστης τού σήμερα αναρωτιέται βλέποντας τις δύο φωτογραφίες: Τι θέλαμε και φτάσαμε ως εκεί τότε;

Σε μία εποχή που δεν έχουμε πολύ χρόνο για να διαβάζουμε ογκώδη βιβλία ο ιστορικός Κώστας Μ. Σταματόπουλος με ένα βιβλίο 127 σελίδων (όπως πάντα, προσεκτικά επιμελημένο από τις εκδόσεις Καπόν) αναδιφεύ σε εκείνη την τραγική περίοδο. Φέτος, συμπληρώνεται ένας αιώνας από την εκστρατεία του Ελληνικού Στρατού που τον οδήγησε έξω από την Αγκυρα το 1921. Ήταν η κορύφωση της Μεγάλης Ιδέας και παράλληλα η μοιραία ενέργεια που οδήγησε στη συντριβή αυτής της πολιτικής. Στο ερώτημα πώς φτάσαμε στην καταστροφή επιχειρεί να απαντήσει ο κ. Σταματόπουλος. Ο ίδιος το προσδιορίζει σε δύο υποερωτήματα: (α) πώς συλλάβαμε το μικρασιατικό όραμα και (β) πώς προσπαθήσαμε να το πραγματώσουμε.

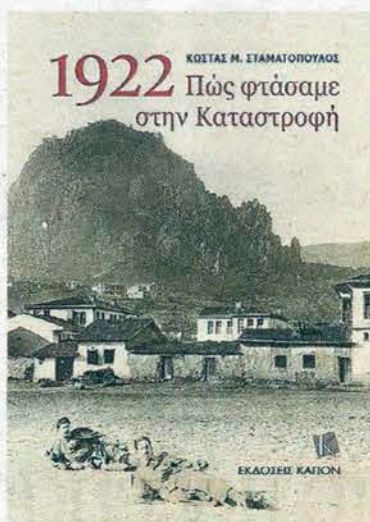
Ο κ. Σταματόπουλος έχει πολλές ερευνητικές και συγγραφικές αγάπες. Διαχρονικές όμως είναι ο Ελληνισμός της Κωνσταντινουπόλεως και της Μικράς Ασίας και ο θεσμός της βασιλείας στη νεότερη Ελλάδα. Στην προκειμένη περίπτωση παντρεύει και τις δύο. Η εκστρατεία στη Μικρά Ασία συνδέεται με τον εθνικό διχασμό και με τη σύγκρουση του Βενιζέλου με τον βασιλέα Κωνσταντίνο και τον Μεταξά.

Το βιβλίο ξεκινά με μία έξοχη περιγραφή των αντικειμενικών συνθηκών που επικρατούσαν στις αρχές του 20ού αιώνα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία που είχε σταδιακά εκπέσει σε καθεστώς συλλογικής αποικίας: το ενδιαφέρον των Μεγάλων Δυνάμεων, οι επενδύσεις υπηκόων τους, το οθωμανικό χρέος αποδίδονται θαυμάσια συνδυαζόμενα με τις ισορροπίες του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ήταν η περίοδος που το κυνικό δέλεαρ εμπλοκής τρίτων χωρών στον πόλεμο με τη μία ή την άλλη πλευρά ήταν οι υποσχέσεις εδαφικών παραχωρήσεων.

Ακολουθεί ένα κεφάλαιο που ασχολείται με ένα θέμα ταμπού. Πόσοι ήταν οι Έλληνες στη Μικρά Ασία; Πότε εγκαταστάθηκαν και πού; Σε ποιες περιοχές είχαν την πλειοψηφία; Ο κ. Σταματόπουλος λέει αλήθειες που αποφεύγονται. Στο σύνολο της Μικράς Ασίας οι Έλληνες ανέρχονταν σε περίπου 1.600.000 άτομα έναντι 13.700.000 μουσουλμάνων. Ακόμη και στο σα-

ΚΡΙΤΙΚΗ

100 χρόνια από τη Μικρασιατική Εκστρατεία

ντζάκι της Σμύρνης ο πληθυσμός μας δεν ξεπερνούσε 35-40%. Στη μεγάλη τους πλειοψηφία ήταν άνθρωποι που μετέβησαν στη Μικρά Ασία ιδίως κατά τον 19ο αιώνα. Ο συγγραφέας αναφέρεται και στον αρνητικό γεωγραφικό παράγοντα των μικρασιατικών παραλίων προς το Αιγαίο. Όπως είχε πρωτοεπισημάνει ο Μεταξάς, η γεωγραφική διαμόρφωση της Μικράς Ασίας δεν προσέφερε «φυσικά σύνορα» που θα επέτρεπαν την άμυνα της περιοχής.

BENIZEΛΟΣ. Στα επόμενα τρία κεφάλαια ο κ. Σταματόπουλος βλέπει τη Μικρασιατική Εκστρατεία μέσα από το πρίσμα του Εθνικού Διχασμού. Είναι σαφές ότι θεωρεί ως κύριο υπεύθυνο της καταστροφής τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Καταγράφει εκείνα που θεωρεί λάθη του: την εμμονή Βενιζέλου να εμπλακεί η Ελλάδα πάση θυσία στον πόλεμο στο πλευρό της Αγγλίας· τη συζήτηση περί άμεσης εκκωρπίσεως της Δράμας και της Καβάλας στη Βουλγαρία το 1915, με την άριστη προσδοκία ότι η Ελλάδα θα αποκτούσε μετά τον πόλεμο εδάφη στη Μικρά Ασία· την υπέρμετρη αισιοδοξία του ότι οι πολυπληθέστεροι μουσουλμάνοι της Μικράς Ασίας δεν θα αντιδρούσαν, όταν οι περιοχές περιέρχονταν στην Ελλάδα· την επιλογή του να διεκδικήσει τη Σμύρνη και όχι την ευρωπαϊκή πλευρά της Κωνσταντινουπόλεως· την απόφασή του να επιβάλει η Ελλάδα μόνη και αβοήθητη τους όρους της Αντάντ στην Τουρκία το 1920. Ήταν η απόφαση που οδήγησε στη Μικρασιατική Εκστρατεία βαθιά στην ενδοχώρα

της Ανατολίας, λίγο έξω από την Αγκυρα.

Η κριτική που ασκείται προς τον Βενιζέλο είναι σκληρή. Το 1914 τα εδαφικά κέρδη της Ελλάδας κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους δεν ήταν διασφαλισμένα. Απειλούνταν διαρκώς από τη Βουλγαρία και την Τουρκία και κινδύνευαν άμεσα κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Όπως είπε ο Βενιζέλος στον Κωνσταντίνο στις 21 Φεβρουαρίου 1915: «Μόνον διά της Αγγλίας θα κρατήσωμεν όσα έχομεν και θα επεκταθώμεν εκ νέου». Κατά κύριο λόγο, όμως, τη Μικρασιατική Εκστρατεία καθόρισε η απόφαση των Νεοτούρκων ήδη από το 1914 να εξοντώσουν όλο το χριστιανικό στοιχείο της αυτοκρατορίας, περιλαμβανομένων και των Ελλήνων. Εδώ έγκειται και το θεμελιώδες λάθος του Μεταξά. Θεωρούσε ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μικράς Ασίας δεν κινδύνευαν από τους Τούρκους. Αυτή η πραγματικότητα, που επιβεβαιώθηκε με τραγικό τρόπο στην περίπτωση των Αρμενίων και Ασσυρίων μέχρι το 1918, ήταν που στοίχωνε τον Βενιζέλο. Ενας ελληνικός πληθυσμός που ανερχόταν στο 1/3 των κατοίκων του βασιλείου διέτρεχε θανάσιμο κίνδυνο.

Ο συγγραφέας ορθώς επισημαίνει ότι ο Κωνσταντίνος ήταν σκιά του εαυτού του μετά την επάνοδό του τον Δεκέμβριο του 1920. Δεν ήταν πλέον σε θέση να επιβάλλει τις απόψεις του, όπως κατέστη σαφές στο μοιραίο πολεμικό συμβούλιο της Κιουτάχειας τον Ιούλιο του 1921. Παραμένει βεβαίως το ερώτημα για ποιον λόγο η αντιβενιζελική ηγεσία συνέχισε κατά γράμμα την πολιτική Βενιζέλου στο θέμα.

Το βιβλίο του κ. Σταματόπουλου αξίζει να διαβαστεί. Σε λίγες σελίδες αποδίδει το κλίμα και τα διλήμματα της εποχής. Κυρίως, αμφισβητεί, εμποδίζει την αγιοποίηση προσώπων και δίνει τροφή για σκέψη. Συστήνεται ανεπιφύλακτα!

Ο Αγγελος Συρίγος είναι υπηπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων, αν. καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

INFO

Κώστας Σταματόπουλος
1922: Πώς φτάσαμε
στην καταστροφή
Εκδόσεις Καπόν